מוסיאון המולדת

פתיח

שריפת המולדת

הטבח בביירות העמיד את מדינת־ישראל ואת תרבותה במיבחן שגיון שני לו. לראשונה, מאז הפוגרומים ב־1882, המכוונים „סופות בנגב," דרך פוגרום קישינב וכלה בשואה, הוטל דופי בזכות קיומה של מדינת־ישראל, דופי החייב להביא לקרע סופי בעם. הציניות של המעורבות היש־ראלית בטבח־ביירות — שדי אם יתברך בוועדת־החקירה הממלכתית, כי היא „רק" מעורבות של שתיקה — יש בה כדי ל־השמיט את הבסיס המוסרי לעצם קיומה של מדינת היהודים בארץ־ישראל.

טבח־ביירות שרף את הבסיס המוסרי לקיומה של מדינת־ישראל, פתח עידן חדש של מאבק תרבותי־פוליטי, לשינוי ערכיה הנרקבים בהדרגה של החברה והתרבות הישראליים. טבח־ביירות העמיד את יש־ראל בתחתית סולם האנושיות.

הדרך לטבח־ביירות נפתחה בדיר־יאסין, עברה דרך מעשי־הטבח בקיבייה, בכפר־קאסם, דרך הרג שבויים מצרים בימי מיל־חמת ששת־הימים, המשיכה בכיבוש, בדי־כוי, בהשפלה ובאיבוד הצלם המוסרי של יהודי מדינת־ישראל.

נתיב הניוון הישראלי אינו חדש בהיס־טוריה. עמים רבים עברו אותו, ביניהם הגרמנים.

מאז תום מילחמת־העולם־השנייה עו־סקת הספרות הגרמנית בבחינת שורשי דרך־הדמים של העם הגרמני, בחיטוט מוסרי, שיש בכוחו להכלים גם את חי־טוטי־המוסר היהודיים, לאורך הדורות ש־קדמו להקמתה של מדינת־ישראל. חיטוט זה הביא לעולם את יצירותיהם הנהדרות של **גינטר גראס, הייניריך כר** ועוד תריסר סופרים, שזה עיקר עיסוקם הספ־רותי.

הגדול והחשוב בסופרים הגרמנים ב־נסיון לשיחזור ההתבהמות הגרמנית, ש־הביאה למלחמת־העולם־השנייה, הוא ה־סופר **זיגפריד לנץ**, ששלושה מספריו כבר ראו־אור בעברית: שיחת העיר (בהו־צאת עם עובד); המופת ושיעור בגרמנית (ראו־אור בהוצאת זמורה ביתן). בנוסף ל־ספרים אלה ראה־אור החודש — כמו ב־מקביל לאירועי טבח־ביירות — סיפרו ה־חשוב והמונומנטאלי מוסיאון המולדת. לספר זה מוקדש הפעם המדור.

תרגום

מילים למצוקה

מוסיאון המולדת הוא הספר העיקרי ה־מצוי כיום במדף־הספרים המתורגמים לעב־ריית. שיש בכוחו להעניק לקורא הישרא־לי בן־ימינו את התשובות לכל מצוקותיו הנפשיות והמוסריות. לנץ מביא בו את הסיפול הספרותי הנהדר ביותר ברעיון־המולדת. באמצעות כובשים ונכבשים, פט־ריוטים ובני בלי־מולדת הוא בודק את ה־מרכיבים הפולקלוריים של אינוונטר־המו־לדת, ומתבונן כיצד אלה משמשים מכשיר לעליית הלאומנות השחורה.

מוסיאון המולדת הוא סיפורו המלא של אורג־שטיחים בשם **זיגמונד רוגאלה**, המצית את המוסיאון שבו טיפח כל החיים את זיכרון עברה של ארצו, מאווריה, חבל ארץ בפרוסיה־המזרחית, שסופח אחרי מיל־חמת־העולם השנייה לפולין. בדומה לשטיח מרהיב, טווה לנץ באמצעות גיבורו את תול־דות מולדתו, שממנה הוגלה. בינות לסיפו־רים הנהדרים הוא מגולל את השימוש המח־ריד שנעשה בגרמניה ברעיון המולדת, במורשת ובהיסטוריה, כדי להעניק צידוק לעריצות, לתורת טוהר־הגזע ולמיליטרי־זם הגרמני. מוסיאון המולדת הוא ספר החייב לעורר את קינאתה של הספרות הישראלית, על שאינה מתמודדת בנושאים דומים, לפחות לא בעוצמה של זיגפריד לנץ.

מוסיאון המולדת הוא ספר בעל עוצמה. שיש בכוחו להביא את החברה הישראלית לכדי התפכחות מכל אותן סיסמות חלו־לות, שבעזרתן מובל העם הזה באפו מזה שנים. המקבילות האידיאולוגיות בין תה־ליך ההתבהמות של העם הגרמני וסימני ההתבהמות בעם הישראלי עשויות להדהים את הקורא, ואולי להשיבו לשפיות־הדעת.

● אוהב עתבים

מוסיאון המולדת נפתח ב„לא. לא היתה זאת תאונה. אני הוא שהצתי את האש, באחד הלילות, ליל שמונה־עשר באוגוסט. לי לא ניתנה פרירה אלא להרים את ה־מוזיאון, את מוזיאון־המולדת המאווריי ה־יחיד, שם באנגלוד, על־יד שלזוויג. זה לא היה מקרה, יקירי. כשם שאני לכדי תכנ־תי לפנים לכנות את המוזיאון ולעריך את אוספיו, כך החלטתי עכשיו אני לבדי ל־הרים אותי כליל, על תעודיותי, ראיותי ומסמכיי, שאני אספתי כאן יחד עם עזרי כשנים שלאחר המלחמה...״

למיקרא שורות אלה, הקורא יכול לדמיין לעצמו את אחד ממקימי מוסיאון התפוצות מעלה מוסד זה באש. שבה נשרפים כל התיעוד והזיכרון של העם היהודי בגלותו. תיעוד שנאסף במלאכת־מחשבת של שנים.

זיגמונד רוגאלה, מקים ומייסד ה־מוסיאון, שוכב סובל על מיטתו בבית־ה־חולים, ופותח את 567 העמודים, שבהם הוא מספר את הסיבה להצתה. את הסיפור הוא מספר לידידו **מארטין ויים**. בפרקים ה־ראשונים משרטט זיגמונד רוגאלה את נופי מאווריה, כפי שאלה זכורים לו מימי ילדו־תו, ומתאר את אופיים של תושבי איזור ספר זה. שתושביו מעורבים, גרמנים ו־פולנים, בדומה לאיזורי־ספר אחרים בחלום המולדת הגרמנית הגדולה.

סיפור מוסיאון המולדת הוא גירסה גר־מנית, לעיתים רגשנית ולעיתים צינית, של „אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני !" מספר זיגמונד: „**בשנים שבהן הקימוני את המוזיאון, לא רק התלהבות אחת פיעמה איתנו אלא גם האמונה האחת, שארץ מ־אזוריה, חבל קודר וזעוף זה, תאבר ותיע־זב לחלוטין רק כאשר לא יזכור אותה עוד איש...**" זיגמונד מספר את שיחזור ה־מילחמות השונות על מאווריה, על הכוב־שים לדורותיהם, שעברו־שטפו בארץ זו, והזכרונות המילחמתיים שהם הותירו בה: „**גם חצוצרה זו, יקירי, היתה תלויה כמו־זיאן שלנו, גם חצוצרת־התעתרות זו מ־יבי נאפוליאון...**"

המילחמות שעברו על חבל מאווריה ה־ביאו ליצירת מעין בליל־עמים גרמני־פו־

כופר זיגפריד לנץ
המולדת — מיקלט היוהרה

לני. כינוי־הגנאי „אוהב פולאקים" (אוהב־פולנים), שבו משתמשים בעלי התודעה הלאומית גרמנית במקום, מוביל את הקו־רא העברי לאסוציאציה הבלתי־נמנעת של „אוהב ערבים" וכל הכרוך בה.

● המגילות הגנוזות

מתוך תמונות־הילדות של זיגמונד רו־גאלה עולה דמות דודו, **אדם רוגאלה**, מייסד מוסיאון־המולדת, האוסף ומקבץ את מראי־העבר של מאווריה. זיגמונד פר־רש את מהלכי התבגרותו, את ראשית קשר־האהבה שלו עם אשתו לעתיד, **אריה**, ועם אחיה **קוני**, תוך תיאור מרגש של הנוף הכפרי הנהדר של ארץ זו, יע־רותיה, אגמיה ותושביה. בו־זמנית מתאר זיגמונד את עולמה של **סוניה טורק**, מורתו ואורגת־השטיחים, שסייעה בגידולו לתוך עולם של אגדות, השאובות מתוך מסורות העבר של חבל הולדתו.

תיאורי מילחמת־העולם הראשונה, וכי־בוש החבל בידי הצבאות הרוסיים הוא אחד מתיאורי הספרות הטהורים והמרגשים ש־נכתבו אודות מילחמה זו. המילחמה האח־רונה שנוהלה בהתאם לחוקי מישחק כל־שהם ואמונה בערך התושבים וחייהם. ב־מילים אחרות: המילחמה היא מילחמה, והתושבים שאיתרע גורלם לחיות באי־זור שדות־המערכה נפגעים בה רק כאשר המהלכים הצבאיים מכתיבים זאת.

מתוך פרקי המילחמה העולמית הרא־שונה צצה ועולה דמותו של הדוד אדם, וביקורו הראשון של זיגמונד במוסיאון־המולדת שלו, המכיל את עברה של מא־זוריה — מעין היכל הספר במהדורה באל־טית: „**דרך החדרים המרובים, הגדושים עדויות לדברי־ימינו ובכללן כל התעודות. המקובצות והמשפצות על מנהגי ארץ באזוריה... אירון־ברזל וכי תעודות מפוח־מות — כל מה שקיבץ בפשיטת־יד, כל מה שחשף בחפירות, שקנה או שהביא ממסעות אינני־רגש ועשאי למוזיאון הפר־טי שלו...**"

בשוקעו בעולם הלוכד אותו בהדרגה, מנסה זיגמונד רוגאלה ניסויים משלו למושג מולדת: „**אני יודע: מולדת — זה המקום, שהעינים מתחילות לדמוע מאלי־הן, שהנפש נתפסת להגיגים, שרחשי־לב לא־מדוייקים עשויים לבוא תחת הלשון...**" עד מהרה אומר זיגמונד לחברו מרטין: „**... אם אתה חושב, איפוא, שהמולדת היא המצאת צרות־המוחין היומרנית, רצוני לומר לך מתוך ניסיוני: הרבה יותר מזה היא המצאת המרה השחורה. כיוון שחוש החילוציות קורא עלינו תיגר, אני מנסים לתת קיום נראה ומוחש למציאותנו, ודבר זה יכול להיעשות רק במקום מוגבל, ב־מולדת/...**"

בשובו לתיאור מילחמת העולם הרא־שונה ושדות־המערכה שלה במאווריה, מספר זיגמונד על המרשל **פויך־הינדנ־בורג**, שעבר בעירו של המספר, לוקנו, תוך שהוא מעיר: „**לא, כך לא צייתתי לי דמית מנצח, משחרר...**" **בעיני הילד שלו. אלא שעד מהרה כבשו הרוסים שוב את העיר, ואחד מהגנרלים שלהם בא להשת־כן בבית הדוד אדם, במוסיאון־המולדת („האם ישנת או גרת מימיך במוזיאון ?")**

בין הדוד אדם והגנרל הרוסי מתנהל מאבק אילם, כאשר הגנרל שואל את הדוד אדם: „**מהו שעשוי לעורר אדם לאפוף ראיות לכשלונות עבר ולהצלחות קצרות־מועד ולכנוס את הכל במוזיאון־מולדת שכזה. אז נודע לי פעם ראשונה, מדיע התחפר הדוד אדם כין שכבות עברו. כפי שאבר, הוטלה עליו שליחות. בחלום הוטלה עליו שליחות להגיע עד חקר עולמה הגב־נוני של מאווריה, לקבץ תעודות וישיריס וראיות של ייחודיו, שיהיה בהם כדי לשוות לנגד כל אחד ואחד, כי מחישל הוא כ־שרשרת המגיעה עמוק אל תוך הזמן.**" האם השיר הזה מוכר בצורה כלשהי ל־קורא הישראלי ? בהמשך העימות אומר

• זיגפריד לנץ — מוסיאון המולדת; עברית: חיים איזק; 567 עמודים (כריכה קשה, 2 כרכים).